

موضوع: تقویت درک مطلب متون
اعضای گروه: زهرا باغی پور، لیلا بی شمار، رویا روشن بخش یزدی

پایه: چهارم
دبستان دخترانه حضرت جوادالائمه (ع) ناحیه ۱
مدیر: پوران خانی
سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳

چکیده

پژوهش حاضر به صورت گروهی و با مشارکت سه نفر از همکاران در پایه چهارم، با عنوان «تقویت درک مطلب متون»، در دبستان دخترانه حضرت جوادالائمه اجرا شده است. یکی از مشکلات فراگیران عدم تمایل آنان در متن‌های خواندن و درک مطلب می‌باشد. لذت‌بخش نبودن کلاس‌ها به علت عدم آگاهی معلمان از روش‌های صحیح آموزش خواندن و درک مطلب می‌باشد. توانایی درک مطلب، تفسیر و استنتاج از متون درسی و غیر درسی، دانش‌آموزان را با افکار و اطلاعات جدیدی آشنا می‌سازد تا راه بهتر اندیشیدن را بیاموزند. طرح مذکور نتایج قابل توجهی را به همراه داشت و دانش‌آموز می‌تواند:

- ۱- متن را به صورت صحیح، زیبا و روان بخواند.
- ۲- از فرهنگ لغت به درستی استفاده کند.
- ۳- متن را با توجه به علائم نگارشی بخواند.
- ۴- پیام متن را با ذکر جزئیات بفهمد و بیان کند.
- ۵- در مورد موضوعات مختلف، متن خلاق بنویسد.

فصل اول: تبیین مسئله

بخش اول: تعریف درک مطلب

یکی از پیشرفته‌ترین و پیچیده‌ترین توانایی‌های ذهنی انسان، خواندن است. خواندن یعنی ارتباط کلی فرد با یک سری اطلاعات نمادین، که به آن جنبه بصری یادگیری گفته می‌شود؛ یعنی تبدیل نوشتار به گفتار. کیفیت و بازدهی خواندن به روش‌های آموخته شده در دوران ابتدایی بستگی دارد. خواندن به معنای علمی و جامع آن، وسیله‌ای است که می‌توان از طریق آن به ذخایر بی‌انتهای تجربه بشری دست یافت. آن‌گونه که از مبانی و چارچوب نظری خواندن برمی‌آید، این مهارت معطوف به درک مطلب نوشته شده، شناخت ارزش‌ها، معانی و مفاهیم کلمه‌ها، جمله‌ها، عبارت‌ها و دریافت دانستنی‌ها، معنی و مقصود پیامی است که نویسنده با نشانه‌ها و رمزهای کلامی نگاشته است.

یکی از مهم‌ترین مهارت‌های یادگیری درک مطلب است، چراکه هر چه ادراک و دریافت بهتر باشد، یادگیری و یادآوری مطالب نیز آسان‌تر می‌شود. برای درک بهتر باید هدف و انگیزه داشت. ما امروز در دنیای چندرسانه‌ای زندگی می‌کنیم و بسیاری از اطلاعات از طریق رسانه‌های غیرچاپی به ما منتقل می‌شود. در موارد زیادی فضای جهان‌گیر تلویزیون، جایگزین دنیای چاپ شده است. جدیدترین نظام اطلاعاتی عصر ما رایانه است که «ارتباط از راه دور»، «پست الکترونیکی»، «شبکه گسترده جهانی» و «اینترنت» را با خود آورده است. در کلیه موارد فوق، کاربران رایانه مجبورند اطلاعات نوشته شده بر صفحه نمایش را بخوانند و بفهمند. بنابراین، اگر کودکان ما خواندن و فهمیدن را فراموش کنند، در جامعه متجدد امروزی نمی‌توانند زندگی کنند.

بخش دوم: ضرورت، گستردگی و تبیین مسئله

یکی از مشکلات دانش‌آموزان در طول دوران تحصیل، از ابتدایی تا متوسطه حتی در تحصیلات دانشگاهی، عدم توانایی آنان در حل مسئله است. این مشکل دلایل زیادی دارد که ریشه‌ای‌ترین آن، ناتوانی در خواندن است. درحقیقت توانایی خواندن و درک مطلب با توانایی حل مسئله لازم و ملزوم هم هستند. بنابراین، ارائه راهکارهای مناسب جهت افزایش توانایی حل مسئله در دانش‌آموزان، رویکرد مهمی است که معلم باید از پایه‌های پایین تحصیلی اتخاذ کند. یک مسئله اساسی که باید از همان ابتدا مورد توجه و شناسایی قرار گیرد، توجه به توانایی یا ضعف دانش‌آموزان در خواندن و درک مطلب است. برای این کار می‌توان از کتابخانه کلاسی، کتاب‌های غیردرسی و اختصاص دادن زمانی به کتابخوانی استفاده کرد. همچنین می‌توان از دانش‌آموزان خواست، خلاصه کتابی که خوانده‌اند را نوشته و در کلاس ارائه دهند.

با این توضیحات، گروه حاضر طرح خود را با محوریت این پرسش ساماندهی کرد:

پرسش اصلی: چگونه درک مطلب را با روش‌های صحیح خواندن در دانش‌آموزان بهبود بخشیم؟

بخش سوم: اهداف طرح

• اهداف کلی

تقویت درک و فهم مطالب توسط دانش‌آموزان از طریق درست خواندن.

• اهداف جزئی

الف) نگرشی:

- ۱- تقویت مهارت خواندن.
- ۲- رعایت علائم نگارشی در خواندن.
- ۳- تقویت درک مطالب متون کتب درسی.
- ۴- گسترش گنجینه واژگان و تقویت قدرت نگارش متن.

ب) مهارتی:

- ۱- استفاده درست از فرهنگ لغت.
- ۲- توانایی خلاصه‌گویی.

فصل دوم: برنامه‌ریزی درس

شرح کلی فرایند کار و ایده‌های موثر طرح شده در بهبود یادگیری

در طول انجام این پروژه مجموعاً ۷ جلسه برگزار شد که ۳ جلسه آن به ارائه طرح درس‌های جدید و پیشنهادات و ۴ جلسه به آموزش طرح درس‌ها و ارزیابی نتایج اختصاص یافت.

جلسه اول

اولین جلسه درس پژوهی، روز چهارشنبه ۹۳/۰۷/۱۶ در دفتر آموزشگاه برگزار شد. در این جلسه در مورد درس پژوهی توضیحاتی داده شد. ضمن آشنایی با مراحل طرح درس پژوهی و همچنین روش کار، همکاران موضوعات مختلفی برای درس پژوهی پیشنهاد دادند.

جلسه دوم

در جلسه دوم، مورخ ۹۳/۰۷/۲۳، موضوع «تقویت درک مطلب متون» به‌عنوان موضوع اصلی درس پژوهی انتخاب شد. همکاران هر کدام نظرات خود در مورد نحوه اجرای طرح را بیان و روش‌های آموزش این موضوع در سال‌های قبل را بررسی کردند. اجرای این طرح درس‌ها با مشکلاتی روبرو بود؛ برای مثال در درس فارسی معلم متن را می‌خواند و دانش‌آموزان ضمن گوش دادن، به متن توجه می‌کنند، زیر کلماتی که از نظر معنی یا املائی اهمیت دارند خط می‌کشند، و در نهایت معلم معانی لغات مهم را برای دانش‌آموزان بیان می‌کند. یکی از مهم‌ترین مشکلات این روش، زمان‌بر بودن آن است. بنابراین تصمیم گرفته شد، هر دانش‌آموز درس را در منزل، پیش‌خوانی کرده و لغاتی که برایش سخت و دشوار است را پیدا کند. سپس معلم، مفاهیم لغات و جملات مهم را بیان کند. اجرای این روش نیز نشان داد توانایی دانش‌آموزان در پیدا کردن لغت و تعداد لغات نوشته شده با یکدیگر متفاوت است، و باز هم اتلاف وقت زیاد است، در نتیجه بسیاری از دانش‌آموزان نمی‌توانستند متن را صحیح و روان بخوانند.

جلسه سوم

در روز پنج شنبه مورخ ۹۳/۰۸/۱۵ جلسه‌ای با حضور اعضای گروه برگزار شد و به مشکلات تدریس در این موضوع اشاره شد. تصمیم گروه بر این بود که برای تقویت مهارت خواندن، علایم نگارشی و کاربرد آن‌ها، به دانش‌آموزان آموزش داده شود. بنابراین برگه‌هایی آماده شد که تمام علایم در آن به صورت مختصر گنجانده شده بود.

فصل سوم: آموزش درس

طرح درس اول به صورت گروهی و مسابقه‌ای طراحی شد. با توجه به موضوع اصلی طرح، این پژوهش با روش آزمون و خطا، در کلاس‌های مختلف به اجرا درآمد.

الف) ویژگی‌های طرح درس جدید:

- ۱- نهادینه کردن استفاده از فرهنگ لغات در جهت فهم بهتر مطالب.
- ۲- توجه به کار گروهی از طریق گروه‌بندی دانش‌آموزان.
- ۳- برگزاری مسابقه بین گروه‌ها برای جذاب شدن درس.

ب) نحوه اجرا:

تیم از ۳ نفر تشکیل شده که به بررسی روش‌ها جهت تقویت درک مطلب از طریق خواندن، بین دانش‌آموزان پایه چهارم پرداخته‌اند.

ت) چالش‌های فرا روی گروه:

زمان بر بودن روش‌های قبلی.

ث) راه کارها:

- ۱- پیش‌خوانی مطالب توسط دانش‌آموز.
- ۲- تهیه برگه‌های راهنمای علائم نگارشی.

ج) روش تعیین اثربخشی نتایج اجرای درس پژوهی:

- ۱- میزان درصد پاسخگویی دانش‌آموزان.
- ۲- ارزیابی ناظران.

خ) مشخصات کلی:

تعداد دانش‌آموزان: ۲۶ نفر	روش تدریس: فعال - مشارکتی
پایه: چهارم ابتدایی	چینش کلاس: گروه‌های ۴ و ۵ نفره
زمان: طول سال تحصیلی	مکان اجرا: کلاس
تعداد گروه‌ها: ۶	

د) ابزار آموزشی:

- ۱- فرهنگ لغت.
- ۲- برگه‌های راهنمای نگارش.

جدول علایم نگارشی:

ردیف	نشانه	نام	موارد استفاده
۱	.	نقطه	۱- در پایان تمام جمله‌ها به غیر از جمله‌های پرسشی و تعجبی: هوا بارانی است. ۲- پس از حروفی که به صورت نشانه اختصاری به کار رفته باشد: مولوی، جلال الدین محمد بلخی: متولد سال ۶۰۲ هـ. ق.
۲	،	ویرگول	۱- میان عبارت: آن‌ها با سعی و تلاش بسیار صادقانه، به مقصود رسیدند. ۲- پس از منادا: پروردگارا، مرا ببخش. ۳- اگر کلمه یا عبارتی به عنوان توضیح، در ضمن جمله یا عبارتی دیگر آورده شود: خواجه شمس‌الدین محمد، حافظ شیرازی، بزرگترین غزل‌سرای تاریخ ایران است. ۴- بین چند کلمه که اسناد واحدی باشد: نظامی، مولوی، سعدی و حافظ از شعرای بزرگ ایران هستند. ۵- میان دو کلمه که ممکن است خواننده آن‌ها را با کسره اضافی بخواند. پدر، دوستش را به منزل رساند. ۶- میان جمله‌های غیر مستقل که در مجموع جمله کاملی را تشکیل می‌دهند: اگر شب‌ها همه قدر بودی، شب قدر بی قدر بودی.
۳	:	دو نقطه	۱- قبل از نقل قول: آموزش‌یاران می‌گویند: شرط یادگیری، خوب گوش دادن است. ۲- هنگام برشمردن اجزای یک چیز: آثار قیصر امین پور: تنفس صبح، به قول پرستو، آینه‌های ناگهان، و... ۳- جلوی کلماتی که می‌خواهیم آن‌ها را معنی کنیم: فروغ: روشنایی، نور
۴	؟	علامت سوال	۱- در پایان جمله‌های پرسشی: آیا تاکنون کتاب آینه‌های ناگهان را خوانده‌ای؟ ۲- برای نشان دادن مفهوم تردید یا استهزا: وفات بهلول در ۱۹۰ (؟) اتفاق افتاد. او با ادب (؟) است
۵	!	علامت تعجب یا خطاب	۱- در پایان جمله‌های تعجبی، عاطفی، تأکیدی: عجب دانش‌آموز چاپکی! ۲- پس از اصوات: هان و هان! خویشتن را خوار مدار!
۶	(( ))	گیومه	۱- سخنی که به طور مستقیم از جایی یا کسی نقل می‌شود: شهید رجایی گفت: «بی دست هم می‌شود زندگی کرد، ولی بی مردم نمی‌شود.» ۲- اسامی و عناوین و اصطلاحات علمی یا فنی. (فقط بار اول) به کلمه‌هایی مانند: نشست، خوردن، دیدن «مصدر» می‌گویند.

ردیف	نشانه	نام	موارد استفاده
۷	؛	نقطه	<p>۱- برای جدا کردن جمله‌هایی که از جهت ساختمان و مفهوم، مستقل به نظر می‌رسند ولی در یک عبارت طولانی، با یکدیگر بستگی معنایی دارند: خفاشان در روز چشمانشان را می‌بندند؛ و در تاریکی چشمانشان را باز می‌کنند؛ تا در پرتو تاریک آن، روزی خود را جست‌وجو کنند.</p> <p>۲- در بیان توضیح و مثال پیش از کلمه‌های «فرضاً»، «مثلاً»، «یعنی» و... هنگام راندگی بایستی هوشیار بود؛ یعنی، باید با دقت راندگی کرد.</p>
۸	-	خط‌فاصله	<p>۱- در مکالمه بین اشخاص داستان‌ها یا نمایش‌نامه‌ها یا ذکر مکالمات تلفنی، در ابتدای جمله و سر سطر به جای نام گوینده: - کجارتی؟ - منزل. - کی رسیدی؟ - هشت شب.</p> <p>۲- هنگامی دو کلمه بر روی هم دو جنبه مختلف از یک منظور را نشان می‌دهند: اطلاعات علمی- فرهنگی گاهی بسیار به هم نزدیک هستند.</p> <p>۳- به معنی «تا» و «به» برای بیان فواصل زمانی و مکانی: اتوبوس سلماس - تهران حرکت کرد. گروه سنی ۴۰-۵۰ حق ثبت نام ندارند.</p> <p>۴- برای جدا کردن عبارت معترضه: پیامبر اکرم - صلی الله علیه- فرمود: ...</p> <p>۵- هرگاه کلمه‌ای در آخر سطر نگنجد، با قراردادن یک خط فاصله بقیه آن را در سطر بعد بنویسیم: سنگ با نگاهی غمگین، آهی کشید و با ناامیدی گفت: «بله، مرداب طراوت و سر- سیزی را دوست ندارد».</p>
۹	...	سه نقطه	<p>۱- برای نشان دادن جملات و کلمات محذوف: تلمیح، تشخیص، تشبیه، تکرار و ... از آرایه‌های ادبی هستند.</p> <p>۲- سخن ناتمام: من ... من ... امکان ندارد...</p> <p>۳- برای نشان دادن کشش هجا در گفتار: آها... ی علی کجایی؟</p> <p>۴- افتادگی کلمه یا کلماتی از یک نسخه خطی: قدر امروز را بدان و کار امروز را به فردا میفکن. شما ... امروز را دارید.</p>
۱۰	[ ]	قلاب	<p>۱- مطالبی که جزء اصل کلام نباشد: از شما دانش‌آموزان به‌خاطر علاقه به درس تشکر می‌کنم. [بیان خوشحالی دانش‌آموزان]</p> <p>۲- در تصحیح متون کلمات الحاقی یا توضیحات احتمالی در قلاب گذاشته می‌شود: گفت: من مردی طرازم، [تو] این زر به من امانت دادی ...</p> <p>۳- دستورهای اجرایی در نمایش‌نامه‌ها: علی [با چهره‌ای اندوهگین] آیا فکر می‌کنید این کار به نفع شما باشد؟</p>

فصل چهارم: ارزشیابی طرح درس اول

الف) ارزشیابی طرح درس اول:

این ارزشیابی در دو جلسه انجام شد:
در جلسه پنجم به تاریخ ۱۳۹۳/۰۹/۱۸ گروه در یک جمع‌بندی، به نقاط ضعف و قوت تدریس اشاره کرد و به بررسی مشکلات پرداخت.

• نقاط قوت:

- ۱- علاقه‌مندی دانش‌آموزان به همکاری جهت اجرای روش‌های پیشنهادی.
- ۲- تقویت صحیح‌خوانی متون

• نقاط ضعف:

- ۱- عدم توانایی انجام کار گروهی.
- ۲- ضعف مهارت خواندن.
- ۳- در با استفاده از فرهنگ لغت.
- ۴- تقویت درک مطالب متون کتب درسی.
- ۵- عدم توانایی خلاصه‌گویی.
- ۶- کندخوانی متون.

اعضای گروه در جلسه ششم مورخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۷ به‌منظور ارزیابی تشخیصی، متنی از کتاب درسی (کتاب خوانداری - پایه چهارم ابتدایی) که قبلاً تدریس نشده بود را انتخاب کردند. سپس از دانش‌آموزان خواسته شد در همان گروه‌های قبلی، متن را بخوانند و مفهوم کلی آن را بیان کنند. مشکل اینجا بود که بسیاری از لغات برای آن‌ها آشنا نبود، بنابراین نمی‌توانستند متن را به‌راحتی داستان بخوانند و درک درستی از جملات داشته باشند.

فصل پنجم: تجدیدنظر در طرح درس اول و آموزش درس تجدیدنظر شده

الف) طرح درس تجدیدنظر شده و اجرای آن:

تدریس دوم به تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۰۲ در کلاس رویا روشن‌بخش و با حضور بقیه همکاران انجام شد. با تشکیل چهار گروه ۴ نفره و دو گروه ۵ نفره، میان نمایندگان گروه‌ها، مسابقه‌ای با داوری خود بچه‌ها برگزار شد. مسابقه به این صورت بود: کسی که زیباتر داستان را بخواند، برنده مسابقه است. دانش‌آموزان در این جلسه با تسلط کامل بر رعایت علائم نگارشی در کلاس حاضر شدند.

ب) ارزشیابی درس تجدیدنظر شده:

در تاریخ یکشنبه ۱۴ / ۱۱ / ۱۳۹۳ جلسه هفتم با حضور اعضای گروه برگزار شد و همکاران به این نتیجه رسیدند که باید گامی در جهت افزایش گنجینه لغات دانش‌آموزان برداشت، در مورد اهمیت وجود فرهنگ لغت فارسی نیز گفتگو شد. از آنجا که بسیاری از دانش‌آموزان آشنایی چندانی با فرهنگ لغت ندارند و یا در دسترس آن‌ها نیست، پیشنهاد شد هر دانش‌آموز یک فرهنگ لغت فارسی داشته باشد، تا مراجعه به آن و یافتن معانی لغات در دانش‌آموزان نهادینه شود. متأسفانه از آنجاکه در بسیاری از خانه‌ها علیرغم وجود بسیاری از کالاهای گران قیمت، خبری از یک فرهنگ لغت نیست، قرار شد فرهنگ لغت به کلاس برده شده و تمام نکات لازم در مورد استفاده از آن به دانش‌آموزان آموزش داده شود.

فصل ششم: تجدیدنظر در طرح درس دوم و آموزش درس تجدیدنظر شده

الف) توضیح مختصر از طرح درس تجدیدنظر شده و اجرای آن:

مورخ ۱۳۹۳/۱۲/۰۳ تدریس سوم، در یکی از کلاس‌های چهارم توسط لیلا بی‌شمار، با حضور همکاران انجام شد. ابتدا با نشان دادن فرهنگ لغت، نحوه پیدا کردن کلمات، تلفظ، معنی و ... آموزش داده شد. سپس معلم دانش‌آموزان را گروه‌بندی کرده، کلماتی را روی تابلو نوشت و از گروه‌ها خواست باتوجه به کلمات نوشته شده، هر جلد از فرهنگ را که لازم دارند از روی میز معلم برداشته و معانی لغات را پیدا کنند. اجرای این روش باعث آشنایی دانش‌آموزان با فرهنگ لغات و چگونگی استفاده از آن شد. هم‌چنین، به گسترش دامنه لغات دانش‌آموزان، یافتن کلمات و توجه به معانی مختلف آن‌ها کمک کرد.

ب) ارزشیابی طرح درس تجدیدنظر شده:

متأسفانه به دلیل تعداد زیاد دانش‌آموزان و نداشتن فرهنگ لغت کافی، تعدادی از دانش‌آموزان نمی‌توانستند کاری انجام دهند و کلمه مورد نظر آن‌ها در جلدی بود که در اختیار گروه دیگر قرار داشت این مسئله باعث بی‌نظمی و از دست رفتن زمان می‌شد. پس قرار شد به هر گروه کلمات مشخصی داده شود که در یک جلد‌های مختلف فرهنگ لغت باشد.

فصل هفتم: تجدیدنظر در طرح درس دوم و آموزش درس تجدیدنظر شده

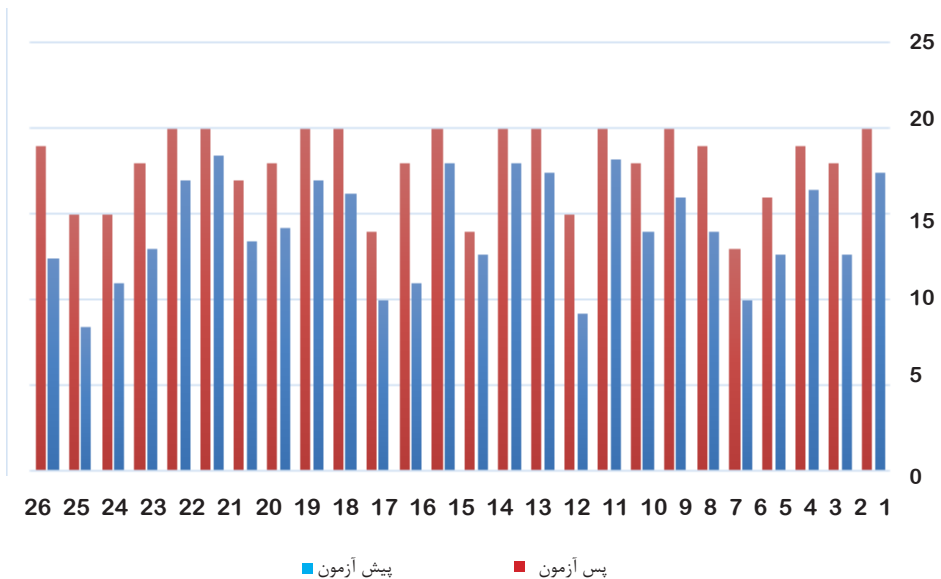
الف) توضیح مختصر از طرح درس تجدیدنظر شده و اجرای آن:

اعضای گروه به تاریخ ۹۳/۱۲/۲۵ در کلاس لیلا بی‌شمار حضور یافتند و این بار با نظم بیشتری تدریس انجام شد. گروه‌ها دیگر مجبور نبودند برای یافتن لغات مورد نظر منتظر بمانند. شور و اشتیاق دانش‌آموزان و همچنین همکاری آن‌ها در گروه قابل تحسین بود. در ادامه معلم چند کلمه انتخاب کرده و معانی مختلف آن‌ها را روی تابلو نوشت. سپس از دانش‌آموزان خواست به متنی (شعر دوکاج) که این کلمات در آن وجود دارد، توجه کنند و بگویند کدام معنی در اینجا صحیح است.

ب) ارزشیابی طرح درس تجدیدنظر شده:

با توجه به ارزشیابی‌های به عمل آمده نتایج مطلوبی از اجرای طرح درس به دست آمد و سعی شد در درس‌های دیگر هم از این روش استفاده شود، تا جذابیت آموزش بیشتر شود.

داده‌های حاصل از ارزشیابی پس‌آزمون و پیش‌آزمون

فصل هشتم: نتیجه‌گیری

معلم ابتدایی باید پویا و خلاق باشد، تا بتواند به محیط آموزشی روح ببخشد. اگر معلم بتواند درحالی‌که محتویات دروس تعیین شده را تدریس می‌کند، مطالب را به‌صورتی جذاب ارائه کند، مطمئناً دانش‌آموزان با شور و هیجان بیشتر و میل و رغبت خاصی به درس توجه خواهند داشت و درک و فهم آن‌ها بیشتر خواهد شد. در خصوص موضوع درک مطلب، به‌کارگیری روش‌های مختلف جهت گسترش دامنه لغات، آموزش انواع علائم نگارشی، شیوه به‌کارگیری آن‌ها و آشنا نمودن دانش‌آموزان با کتاب‌های مرجع به شیوه‌ای که در این طرح اجرا شد، می‌تواند موثر باشد.

محدودیت:

کمبود دسترسی به کتاب‌های مرجع (فرهنگ لغات) در منزل و مدرسه و ضعف فرهنگ کتاب‌خوانی، عمده‌ترین چالش گروه در این طرح بود.